

KİTABO VERİN Ê HİKÂYEYANÊ ZAZAKİ CER HARD COR ASMEN SER YO
ETUD

İbrahim Dağılma*
Elif Avcı**

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Geliş Tarihi/Received: 07.06.2022

Kabul Tarihi/Accepted/: 24.06.2022

Atf: Dağılma, İ., Avcı, E. (2022),

Kitabo Verin Ê Hikâyeyanê Zazaki Cer Hard Cor Asmen Ser Yo Etud”,
Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi, 15, 22-39.

DOI: 10.56491/buydd.1127333

KILMVATE

Hikâye, miyanê tewıranê modernan dı hesıbiyena u bı yo uslubo edebi kılmi ra vatışê ê hediseyan ki biyi ya zi beni yena daşmasnayış. Ino tewır, dewıranê klasikan ra dewamê tewıranê destan, menqıba, qısa, riwayet u meseleyan hesıbiyeno. İni tewırı behsê hediseyanê kılman keni u mo tewır eyro bı nameyê hikâye yeno zanayış. Edebiyatanê modernan dı nuştışê mocnakanê verinan dı hikâye, tewırêko tesirdar o. Edebiyato modern ê Zazaki dı mocnaki verini eğleb şeklê hikâye dı ameyi nuştış. Edebiyatê Zazaki seba zordariya siyasiyan u sebebanê cematkiyan misalanê xu yê verinan tarixêko erez dı dano. Edebiyatê Zazaki dı hikayeya verin serra 1963 dı rocnamêyê Roja Newe dı bı nameyê *Macera î Silêmonî Gince* neşır biya. Ino edebiyat serra 1979 ra pê eşkera beno u serranê verinan dı runayışê mo edebiyat dı keda şexısan ê diaspora muhim a. İni serran dı biyayış, zanayış, eraversiyayış u veciyayışê vitrin ê edebiyatê modern ê Zazaki dı pêseroki rolêka muhim geni. İna çarçewa dı zey Tirej, Çıra, Hevi, Kormışkan, Ayre, Piya, Vate, Şewçıla u Vir çend pêseroki xu dani ver. Edebiyato modern ê Zazaki serranê 1980'yan ra heta eyro zereyê çoras serr dı zey *şiiir, hikâye, roman, tiyatro, cerıbnayış, virameyiş, biyografi* u cıgêrayışi tewıranê modernan dı 200 ra zêd eseri nusiyayi. Miyanê ini eseran dı kitabê hikâyeyi cayêko muhim depışeni. Kitabê *Cer Hard Cor Asmen* edebiyato modern ê Zazaki dı kitabo verin ê hikâye yo. İna xebat dı mo eser ra bı metodê tedkikkerdişê metini behs beno.

Kelimeyi Mıfteyi: Zazaki, Edebiyato modern, Hikâye, Etudkerdiş

* Dr.Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, FEF, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, idadgilma@bingol.edu.tr,

orcid: 0000 0001 6521 119X

** Elif Avcı, Yükses Lisans Öğrencisi, Bingöl Üniversitesi, Yaşayan Diller Enstitüsü, Zaza Dili ve Edebiyatı,

eavci12345@gmail.com, orcid: 0000 0001 9141 2390

Zazaca İlk Hikâye Kitabı Cer Hard Cor Asmen Üzerine Bir İnceleme

Özet

Hikâye, modern türler içinde sayılır ve ‘olmuş veya olması mümkün olan olayları edebi bir üslupla kısa anlatmak’ olarak tanımlanır. Günümüzde hikâye olarak bilinen kısa olay anlatılı bu tür, klasik dönemlerde ‘destan, menkıbe, kıssa, rivayet, menkıbe ve mesele’ gibi isimlerle bilinen olay anlatılı türlerin devamıdır. Modern edebiyatlarda ilk örneklerin verilmesinde hikâye, etkili bir tür olmuştur. Modern Zaza edebiyatında da ilk örnekler çoğunlukla hikâye şeklinde kaleme alınmıştır. Zaza edebiyatı siyasi baskılar ve toplumsal nedenlere bağlı ilk örneklerini geç bir tarihte verir. Zaza edebiyatında ilk hikâye örneği 1963’te Roja Newe adlı gazetede yayımlanan *Macera î Silêmonî Gince* adlı hikâyedir. 1979’tan itibaren belirgin olmaya başlayan bu edebiyatta diasporadaki kişilerin gayreti önemlidir. Bu dönemde dergiler, modern Zaza edebiyatının oluşum, ilerleme, bilinme ve vitrine çıkmasında önemli bir rol üstlenir. Tirej, Çıra, Hevi, Kormışkan, Ayre, Piya, Vate, Şewçıla ve Vir gibi dergiler bu bağlamda akla gelen birkaç dergidir. Modern Zaza edebiyatında *şiir, hikâye, roman, tiyatro, deneme, anı, biyografi* ve *mizah* gibi modern türlerde 1980’den bu yana 40 yıl gibi kısa bir sürede 200’den fazla eser yazılmıştır. Bu eserler içinde hikâye kitapları önemli bir yer tutmaktadır. Zazaca olarak yazılan ilk hikâye kitabı Kemal Astore’nin *Cer Hard Cor Asmen* adlı kitabıdır. Bu çalışmada bu hikâye kitabı metin inceleme yöntemiyle ele alınacaktır.

Anahtar Sözcükler: Zazaca, Modern edebiyat, Hikâye, İnceleme

A Review On The First Story Book In Zazaki: Cer Hard Cor Asmen

Summary

The story is counted among the modern genres and is defined as 'to tell the events that have happened or could happen in a short manner with a literary style'. This genre of short storytelling, known today as a story, is the continuation of the genres of storytelling known as 'epic, saga, tale, rumor, saga and affair' in classical times. The story has been an effective genre in giving the first examples in modern literatures. In modern Zaza literature, the first examples were mostly written in the form of stories. Zaza literature gives its first examples due to political pressures and social reasons at a late date. The first story example in Zaza literature is the story named *Macera î Silêmonî Gince*, published in the newspaper *Roja Newe* in 1963. The effort of people in the diaspora is important in this literature, which has started to be evident since 1979. During this period, magazines play an important role in the formation, progress, recognition and showcase of modern Zaza literature. Magazines such as *Tirej*, *Çıra*, *Hevi*, *Kormışkan*, *Ayre*, *Piya*, *Vate*, *Şewçıla* and *Vir* are a few that come to mind in this context. In modern Zaza literature, more than 200 works have been written in a short period of 30 years since 1990 in modern genres such as poetry, story, novel, drama, essay, memoir, biography and humor. Among these works, story books have an important place. The first storybook written in Zazaki is Kemal Astore's *Cer Hard Cor Asmen*. In this study, this storybook will be discussed with the method of analysis.

Keywords: Modern, Zazaki, Literature, Story, Analysis

DESTPÊK

Hikâye, edebiyato modern dı yo tewiro muhim a. Ino tewır, hediseyi ki yo wexto kılm dı biyi ê hediseyan ano zıwan. Ê his, fıkır, tigêrayış u tesiri ki besteyê ini hediseyani inan zi bı zıwanêko tesirdar dano nuştış. Hikâye, yo heyato derg ra yo hel a. Nuštoğ, bı nuştışê hikâye xeto tari ê heyatê dergi ri yo çıla fineno ta u ino heyat ano verê çıman. Hikâye kılm a; labelê yo tewiro tesirdar a. Ino sebeb ra hikâye, umışê heyatê insanê moderni u terzê wendışê ey bena. İnsano modern tesirê eraverşiyayışê teknoloji dı mendo u seba inay dunyaya tebiyi u tılsımın ra duri mendo. Wı, wazeno ki bıküwero dunyaya edebiyat a tılsımın. Seba inay zafyer tewirê hikâye tercih keno. Hikâye qıç u kılm a; labelê wendekarê modern ri berê yo dunyaya gırd, rengin kena a.

Hikâye, awurê xu teyna nidana şexısan. A hetêk ra awur dana cemat u şari. Çunki her edebiyat, şarê xu dır tekildar o. Her şar, bı raştıya xu ya cematki senet u edebiyatê xu weye keno. Hikâye, qey edebiyati kerraya koşe ya u qey edebiyatê yo şari unsurêka runayoğ a. Her cemat u şar ri yo hikâye esta. Hikâyekerdiş ya zi vaciyayışê hediseyan, her wext, her ca u her cemat dı estbı u beno. Riyê erdan dı tu cemat çino ki yo hikayeya ay çınbo.¹ Hikâyekerdiş ya zi vaciyayışê hediseyan miyanê cematê xu dı zil dano u miyanê ê cemat dı çı tekili, şeklê heyati u şiyayışo cematki esto bı hikâyekerdiş yeno verê çıman. Ino şeklê cuyışi u sistemê tekiliyan heta rıstımê edebiyati nezılıyeno u edebiyat eraver beno. Hikâye, hel bı hel qeydê cematı gena, bı cemat nefes gena u dana.²

Qewramê *hikayeya modern* vercu Rocawan dı, dıma sareyê seserra 20. dı welatê ma dı ameyo şıxulnayış. Qey hikayeya modern hına yo daşınasnayışi zi esto: “Ê çiyi ki eğleb hemı insani vineni ya zi sareyê inan ra viyereni labelê zaf pê ê çıyan tekildar nibeni hikâye ini çıyan bı yo vatışo tesirdar ana zıwan.” Tesirê Rocawanbiyışi peyniya seserra 19. dı wareyê sen’et u edebiyat dı zaf beno tesirdar. Seba mo tesirdari edebiyatê Tırkan dı hikâye zey tewıranê binan yo formo klasik dı nê bınê tesirê edebiyatê Rocawan dı eraver şıya. La ino tesir qey edebiyatê Zazaki yo çarçewaya teng dı maneno; çunki Zazaki biyê ini serranê peyinan yo edebiyato nuşteki ra behskerdiş zaf zor o. Ino sebeb ra hına yo tesir edebiyato modern dı xu zaf zıxm raniamocneno. Rına, goreyê tesbitanê ma ê Zazayi ki şiyi zobina welatan biyê inan Zazaki miyanê sınoranê Tırkiya dı teyna hetê Zazayan ra yena qalkerdış. Wextê Usmaniyan dı yo binaya zafzıwani u kulturi estbi. Çı wext dewleta Usmaniyan bena vıla, şiyena ra u herında ay yo dewleta milli niyena ru yo politikaya gıdar şaran u zıwananê binan ser yena ramıtış. Seba

¹ Roland Barthes, *Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş*, Gerçek Yayınları, İstanbul 1988, r. 101

² Köksal Alver, “Edebiyat, Sanat ve Toplum”, *İstanbul Üniversitesi UZEM Fakültesi*, İstanbul 2016, r. 86

may zey Zazaki zıwani bini kuweni binê telukaya vindbiyişi. Çendek politiqaya yozıwani zereyê famê dewleta mili dı meşru u mequl êsena u ina politiqâ hetê hemı dewletanê miliyan ra qebul biya qey şar u miletanê bindestan meşru u mequl niya. İni sebebi negatifi qey eraversiyayışê zıwan u edebiyatê Zazaki biyi mani. Politikayi inkâr, xuranivinayış, asimilasyonu u yasağkerdişê zıwani Zazayi bı serran yo nuştış u edebiyato Zazaki ra duri mendi. Labelê seni'g firsêt kuyayo dest u qanuni pozitifî qebul biyi u mekteban dı Zazaki ca gureto nuştış u edebiyatê Zazaki ri ber biyo a. Zazaki zereyê yo wexto kılm dı ramocna ki zereyê xu dı yo potansiyelê edebiyati kırışnena.³

Edebiyatê Zazaki, biyê çend mewlid, eqayidname u metinanê folklorikan heta sera 1963 hetê edebiyatê nuşteki ra zaf sıst o. Ina serr, 15 ê aşma Gulani dı rocnameyê Roja Newe dı hikayeya verin ê Zazaki *Maceraya Silemanê Gincî* neşır bena. Nuštoğê ina hikâye belu niyo; la goreyê texminan ina hikâye Doğan Kılıç Şihhesenanlı nušta.⁴ Tırkiya dı verê edebiyatê Zazaki ê nuşteki dı maniyi ki tor pili politikayi siyasi u yasağı zıwani bi. Rına zi peyniya serranê 1970'yan ra pê zey Tirej tikê pêserokan dı ca diyeno nuşteyanê Zazaki. Humarê diyın ê ina pêserok dı bı destê Malmısaniji bı nameyê *Engiştê Kejë* yo hikâye neşır bena. Ina hikâye zi hikayeya diyın hesıbiyena. Biyê ina hikâye zobina nuşteyi moderni zi ini pêserokan dı ca geni. Labelê derba eskeriya ê 1980 verê ini xebatan dı bena yo dês u heta sareyê serranê 1990'yan hewayo negatif vıraziyeno.

Serra 1991 dı Qanunê 2932 '*Ê neşiri ki biye Tırki zobina zıwanan dı neşır beni derheqê inan dı*' bediliyeno. Ino bediliyayış ra dıma verê çapkerdiş u neşırkerdişi dı yo yasağo muhim weradiyeno.⁵ Inay sera roc bı roc xebat u neşiri Zazaki beni zêd. Pêserok, rocname u kitabi Zazakiyi ki Tırkiya dı neşır biyi zafiya inan bediliyayışê mo qanun ra dıma zereyê serranê 90'yan dı veciyayi u çap biyi. Ina çarçewa dı serra 1994 dı kitabo verin ê hikayeya Zazaki *Cer Hard Cor Asmên*⁶ neşır beno. A roc ra heta eyro 50 ra zêd kitabi hikayeyi neşır biyi. Ina xebat dı mo kitabo tor verin ê hikayeyanê Zazaki ser yo etudkerdiş o.

1. KITABO VERİN Ê HİKÂYEYANÊ ZAZAKİ

Edebiyatê Zazaki dı kitabo verin ê hikâye *Cer Hard Cor Asmen* o. Ino kitab, Kemal Astore serra 1994 dı nušto. Nuštoğ Astore, Erzingan ra yo u eka ho Almanya dı cuyeno. Ino kitab, 144 ripeli yo u zereyê kitabi dı ini 29 hikâyeyi ca geni: “Gaê Alişani, Bektes Axa, Merdımê Wextê

³ Nadire Güntaş Aldatmaz, “Kırmanccada (Zazacada) Modern Öykü”, *The Journal of Mesopotamian Studies, Special Issue on Zazaki and Zazas*, cilt: 5, Serr: 2020, r. 136-153.

⁴ İlyas Akman, *Modern Zaza Hikâyeciliği 1*, Gece Kitaplığı, İstanbul 2018, r. 11

⁵ Yaşar Salihpaşaoğlu, “Türkiye'nin Dil Politikaları ve TRT 6”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Serr: 2007, cilt: 11/1, r. 1033-1048

⁶ Kemal Astore, *Cer Hard Cor Asmên*, Weşanxaneyê Doz, İstanbul 1994.

Vereni, Memed Sono Mekteb, Bonê Mirali, Eskıcı, Kutene, Teyera, Curonie u Perei, Hesên Dede, Koo Sipi u Koo Şaa, Yaranie, Dewıc u Sawci, Sılê Qıcı, Dewres Aliyê Manqılı, Her Çi Ju Sate De Bi, Xafî, Je Sanıke, Herre, Sosine, Bi Ebe Xu Vece, Hetê Erotik Ra Serbestiyê Kırmoncu, Dermon, Kam Beno Muxtar, Merdımi Ke Nêzanıt u Nêzaneno, Wejir Axa, Çermê Gai, Hemed Axa, Saa ‘Kewie u Saa Sure.’”

Qapağê kitabı dı yo resim diqatê wendekaran anceno. Bênatyê resim u nameyê kitabı dı yo tekiliya zıxm esta. Hetê cêr dı ‘erd xet bı xet rengin o. Inay ra zi fam beno ki kitab dı yo reng nê her reng, rengê xu dano hikayeyan. Her mewsim u wext bı rengê xu mo qapağ dı ca geno. ‘Erd ca ca wuşk o, herr zuwa ya. ‘Erd ca ca zi zergun o. Seni’g payiz yeno dari pelanê xu rışneni, wesar dı newe ra vıl kenî, ‘erd goreyê demserran xu newe ra xemılno. Verê yo banê herrın dı yo ciniya extiyar mangaya xu dita, satılê şiti ho destê ay do u hetê keyeyê xu ra şına. Serê boni dı yo loğ êsena. Asmen zi cor dı bı rengê xu yo kewe u gor heyatê dewıcan ê Zazayan ri beno yo sembol. Ge insani kêfweşi u asmeno kewe verard şino inan, ge insani tengzerri u asmeno gor bı derd u kederan inan pêşeno. Ze ku mo resim yeno zıwan u vano, ‘İno kitab dı dew esta u cuyê dew esto.’ Wendekar eşkeno bı mo resim hişa xu dı wexto verin u cuyê dewan bıfıkırıyo.

Edebiyato modern ê Zazaki dı mo kitabo verin ê hikayeyan dı hema usulê eseranê klasikan u ‘urfiyan esto. Kitab dı her hikâye bı yo destpêk destpê kena u dıma goreyê usule hikayeyanê Maupassanti hediseyi vıla beni u bı yo netice qediyeni. Kitab dı zafyer hikâyeyi hediseyi esti. Ca ca zi ê çiyi ki sareyê nuştoği ra viyerti hewayê hikâye dı nusiyayi. Kitab dı bênatyê hikâyeyan dı ca u şexısan ser yo tekili u gıre esto. Ma vac, hikâyeyanê *Merđimi Ke Nêzanıt, Nêzaneno u Memed Sono Mekteb dı* qehreman Silemoni Ferati yo. Çend hikayeyan dı zi Kemal esto. İhtimal esto ki mo Kemal bı xu nuştoğ o. Xo ra zaf hikayeyan dı hewayê virameyişan esto. Rına çend hikayeyan dı Muxtar Ayiz esto. Hikayeyan dı ca u mekân eğleb dormaleyê Erzingani yo. Çend hikayeyan dı Almanya, İstanbul u Diyarbekir zi beni mekan. Nuştoğ bı xu Erzingan ra yo u hikayeyanê xu dı bı taybet ca dano dewa xu. İno sebab ra mo kitabo ê verin hikâye, hikayeyanê dewan ra muniyayo.⁷ Kitabê hikayeya *Cer Hard Cor Asmen* dı eğleb zey dej u tengasiya insanan, zulimê hukmati, kerameti merdımanê pılan, ciranti mexsarikerdış, me’meleye ağayan⁸ u eşq ciya ciya mewzuyi ca geni. Ê hikâyeyi ki tede eşq ra behs beno peyni dı aşiqi nêreseni yobinan.⁹

⁷ Muhammed Çetkin & İbrahim Dağılma, “MODERN ZAZA EDEBİYATINDA ŞİİR, HİKÂYE VE ROMAN TÜRLERİNE DAİR TESPİT VE TAHLİLLER”, *Bingöl Araştırmalar Dergisi*, cilt: 6, humar; 2, serr: 2020, r. 7-41

⁸ Astare, e.n.v

⁹ E.n.v., r. 111-114

Kıtab, zey kıtabanê hikayeyan ê binan nameyê xu yo hikâye ra nigeno. Kıtab, nameyê xu yo şîir ra geno. Ino şîir hikayeya *Kam Beno Muxtar* dı viyerenon:

Qesei amê qesu dıma,

Reşti çeunê dina.

Cer hard cor asmên o,

Dewa ma de ju qesê bio vıla.

Bierê bierê bîvinê,

Hal u gumanê dewa ma.

Zeke hewri qılaşıayi ra,

Dewa ma tey bie via.

Cer hard cor asmen o,

Haq rie merdımê rındi de şe kero¹⁰

Kıtab dı hem zey *Bonê Mirali*, *Teyera* hikâyeyi derg¹¹ hem zi zey *Hemed Axa*, *Xafi*, *Koo Sipi Koo Sia*, *Merdımı ke Nêzanıt Nêzaneno* hikâyeyi kılmi¹² esti. Zereyê kıtabi dı biyê hikayeyan hot hebi resimi ca geni. Bênatayê ini resiman u hikayeya ki tede ca geno yo tekili esta. Ini resimi nuştoği bı xu vıraşti u bınê resiman dı tarixê vıraştışê resiman, nameyê nuştoği u resimi esto.¹³ Peyniyê hikâyeyan ê kıtabi zey hikayeyanê şari ders, şiret, lezvate u lawıki çiyi ca geni. İni unsuri u terzê virameyişi mo kıtab hetê terzê moderni ra keno sıst; labelê hikayeyan dı yo vıraştış u piardişo zıxm, tekiliya hedise, şexıs, ca u wextan, terzê hikayeyanê kılman mo kıtab hetê modern ra keno zıxm:

“Hên bi, her çi ju sate de bi: dostine, helalie, pêrodais u qewxa. Xo ra hêni o. Xuya merdımunê suke xuya yê dewu nêcena...¹⁴ “Hêni o, merdım ke nêzanıt nêzaneno.”¹⁵ “Dina de heştæ u dı millet esto. Dina taine rê herb u ‘çek o, taine rê haşt u delal o. Hawtae u dı millet esto, taine rê rındo, taine rê xırab o. Wa teke her kes rê dina wes u zelal bo, pêdıma ke beno riê bêkes u feqiru de ki şe kero. Raunê xepixaneı ‘çali u çırpi ra giredo, hurında inu de haştie pêda kero. ‘Cı ke se beno bibo diêso raşt nêrijino.”¹⁶

Ina çarçewa dı peyniyê hikâyeya *Saa ‘Kewie*, *Saa Sure* de yo lezvatê u hikâyeya *Gaê Alişani* dı lawıki ca geni:

¹⁰ E.n.v., r. 128

¹¹ İni wırdi hikâyeyi 12 ripeli yi.

¹² İni hikâyeyi teyna dı ripeli yi.

¹³ Astare, e.n.v., r. 15, 31, 46, 64, 102, 122 u 134.

¹⁴ E.n.v., r. 101

¹⁵ E.n.v., r. 131

¹⁶ E.n.v., r. 51, 52

“Cironu ke pers kerd, ni saê nianeni kam dê cı, vat: Lai ver, vai ver, vengê laşerê partiu ver, meydonê suke de heng u ceng, binê dare de tili vili, xo re bıwerê saune xu, kes rê mêvace, ‘çı ke lete kewe, lete sur.’”¹⁷

“Gaê mino gao xirt,
Çermê xu belek o,
‘Çarê xu sipi o,
Gaê mino gao altun,
Hangaje ver pêt sono,
Wa hegaê mı genım bo,
Dıme ra ambarê mı pırr bo.”¹⁸

Kıtab, bı alfabeye Latin ameyo nuştış; la tercihê herfan dı nuştog ca ca tercihê Bedirxan sera şiyoy herfi *i*, *î*¹⁹ u *x* şıxulnayı, ca ca tercihê Piruşênê Tikmi²⁰ şiyoy herfi *ü*, ‘ç’, ‘t’, ‘k’ şıxulnayı, ca ca zi diyalektê Dersimi sera şiyoy diftong şıxulnayo u herfi gıredayê nişıxulnayı. Kıtab, sare ra heta peyni bı yo Zazakiya akerde u herikiyaye nusiyayo; labelê çend hikayeyan dı yo-dı ca dı cumleyi Tırki zi şıxuliyayı. İni cumleyi Tırki zi qey kitabi yo kêmi niyi. Goreyê şiyayişê hediseyan icab kerdo u nuştogı mo semed ra şıxulnayı. Ê cumleyi Tırki zi bêteyê hâkim u yo şexısı dı, inan ki zobina ca ra bar kerdo ameyi miyanê dewıcan bêteyê inan dı yan zi Wali u bêteyê şari suke dı viyerenoy. İta ra yeno famkerdış wextê qewimiyayişê hikayeyan dı Zazayi xu miyan dı Zazaki qal keni, bêteyê memuranê hukmat u şari dı Tırki qal bena:

(Merdimo Tırk vano) “He gardaş, bana zararı yoxtur, gelsin burdan gitsin.”²¹

“Ben bilmez hakım beg.”²²

(Hâkim vat) “Ama sen hep dertli şarkı söylersin ve halkı duygulandırırısın!... Böyle şarkıları söyleyenin suçu çok büyüktür, sen bölücülük yapıyorsun.”²³

“Marş, marş, ileri marş. / He yaşa, yaşa bizim paşa...”²⁴

Kıtab dı hikayeyanê *Memed Sono Mekteb*, *Bonê Mîralî*, *Her Çi Ju Sate De Bi*, *Hetê Erotik Ra Serbestiye Kırmıncu* dı ca ca zey ‘sere her, lacê kelpê kutikî, lacê kutikî u ha çüa mi, ha k... mi’ kelimeyi nengi u argoyi esti.²⁵ Rına hikayeyan dı idyomi, vateyê verinan u duayi viyereni.

¹⁷ E.n.v., r. 143

¹⁸ E.n.v., r. 10

¹⁹ Goreyê vervateyê kitabi, nuştog bıxu ‘î’ nişıxulnaya, editoran ina herf şıxulnaya.

²⁰ Piruşênê Tikmi, “Dilimiz Kırmınciki Nasıl Yazılır. Kırmıncikinin Alfabesi” (Dersim Zazacası), *Desmala Sure*, humar: 11/1 Mart 94 u humar: 12/2 Haziran 94.

²¹ Astare, e.n.v. r. 11

²² E.n.v., r. 38

²³ E.n.v. r. 92.

²⁴ E.n.v. r. 123 u 124.

²⁵ E.n.v. r. 28, 36, 101 u 119.

Hetê hokê onayışan ra hikayeyan dı hiri hokê onayışi zi xu ramocneni. Nuştoğ, tîkê hikâyeyi bı hokê onayışê temaşakeri nuşti. *Mordemî Wextê Kanî* ini hikayeyan ra ya:

“... Namê xu Memed Dede bî. Lesê ra zaf derg bi, ‘çimê xu u burîê xu girs u şa bî. Rîê xu endî qermeçîayî bî, rî rê’çu ra pîrr bî. Bejnê de zimelê xu yê qolindî jê porrê xu endî bibî sipî...”²⁶

Nuştoğ tîkê hikâyeyi bı hokê onayışê qehremani nuşti. Hikayeya *Her Çî Ju Sate De Bî* ini hikayeyan ra ya:

“Ez u misaîbê mi şîmê ke xo rê restoran de non biwermê. Seke çeber de kotîme zerre, garson ama, ma guret bierd bostonê restorantî...”²⁷

Nuştoğ dı hikâyeyi zi bı hokê onayışê İlahî nuşti. Hikayeya *Wejir Axa* ini hikayeyan ra ya:

“Wejir Axa xu ver qal keno, pîlanê viraceno, vano ez se bikerî ke, destê nî zalimu ra bixeleşî, nî mi benê ‘çale de qerqesune nane ra mi, mi kîsene, ya kî bene meydane suke de darde kene...”²⁸

Hikayeyanê kitabî dı hetê wext, ca u şexîsî ra zey ‘rocun ra rocêk, ju roca omnon, zımiston, payiz, wesar, letê şew, sodır sîpê ra, wexto verin dı; Erzingan, dewa Erzingani, suke, kiye, teber, Estanbol u kê Axayi; domoni, ciniki, Bektes Axa, Eyiz Axa, cendermeyi, Kemal, aileyê Kemal, eskeri, Sîlemonê Ferati u merdîmêk...’ unsuri hikaye êseni.

Nuştoğ, wazeno wendekar, bı ini hikayeyan heyat u cuyê Zazayan u mıntıqayê Erzingan ser hayidar bo. Seba may yo zıwano sen’etm nê yo zıwano zelal u herikiyaye şıxulnayo. Cumleyi zaf derg niyi. Labelê teswiran dı cumleyanê xu hola hol runeno. Hikâyeyi kitabî eğleb hikâyeyi qıcı yi u bı terzê Maupassanti nusiyayi. Heyatê dew, hal u weziyetê dewıcan bı teswiran u terzê Maupassanti weşa weş yeno verê çıman. Eger, etud u tehlilê hikayeyanê kitabî bı yo cumle biyo vıraştış ina cumle kâfî yena: “İnsananê verinan destê hukmat ra zaf eziyet diyu. Dewıcanê ina mıntıqa hem zıwanê xu ser hem zi cuyişê xu ser zaf tengi diya.”

2. KILMNUŞTEYÊ HİKÂYEYAN Ê KITABÎ

Kitabê Cer Hard Cor Asmen dı, terzêko realist şıxuliyayo. Kitab dı eğleb zey ‘dew, cuyê dewan, tekiliya insanan u hukmat, tada u zıwan’ temayi şıxuliyayi. Kitab dı 29 hikâyeyi esti. İni hikayeyan dı unsuri hikâyeyi bînatayê terzo klasik u modern dı şini yeni. Hikayeyan dı ge ge hewayê hikayeyanê şari, ge ge terzê hikayeyanê moderni xu ramocneno. Ino semed ra ino qısım dı çar hikâyeyi bı sernuşteyi, ê hikâyeyi bini kılmi ra ameyi daşınasnayış.

2.1. GAÊ ALIŞANI

²⁶ E.n.v. r. 18

²⁷ E.n.v., r. 99-102

²⁸ E.n.v., r. 133

Şexısı ma hikâye Alişani, Zeyne, Heseni (Lacê Alişani), domani, ciniyêk u merdımêko ğerib i. Hikâye dı wext formo bibelu dı zey ‘rocu ra ju roce, rocêk’ kelimeyi wexti şıxuliyayi. Hikâye dı zey ‘kiye, dew, verê axure, serê şemik, hega, bonê çe Ap Selmonu, serê gilê ko u Kakita Koê Muzır’i mekani esti. Bênatayê ini mekani u hediseyanê hikâye dı tekili esta. Hikâye dı serqehreman Alişan o. Alişan rocêk şıyo hega, vaşê xu çınayo u ameyo. Malê²⁹ herkesi ameyo; labelê malê Alişani niameyo. Alişan lacê xu Heseni ra vano: “*Lacê m’, gonîa mi to ra bo, reî bivoze so paga çe Hemê Hemeîzu de eke gaê ma uca o, uca nîo.*”³⁰ Heseni şıno gêreno gêreno la nameyê heywani ra çik nivineno. Şıno serê rayiri uca dı yo merdımo ğeribi vineno, ey ra perseno. La ino merdımo ğerib Tırk o u Zazaki nizano. Heseni ey ra Tırki perseno u miyerik Tırki cewab dano: ‘Burada yoxtır.’ Heseni şıno şıno, axir gayê xu vineno. Yeno babiyê xu Alişani ra vano: ‘Mı di, hê filun ca dı.’ Inay ra pê Alişan şıno verê gayanê xu u heta şan inan ver vındeno u inan çerineno.

2.2. BEKTES AXA

Şexısı ma hikâye Bektes Axa, dewıcı u xanıma Bektes Axa yi. Hediseyi hikâye Qelecuxe, Erzıngan u suk dı zey ‘ju raca amnani, payız, wısar u zimıstan’ wextanê nebeluyan dı viyereni. Serqehremanê hikâye Bektes Ağa ‘eşıra Asurici ra yo. Mal u mulkê ey zaf o, merdımêko dewlemend o. Bektes Ağa rocêk malê (heywan) xu roşeno. Pereyê xu geno erzeno pıstına xu. Şıno keye u vano; ‘Ez ini peru ça dı weradi?’ Dıma pereyan beno erzeno zereyê soba, uca dı temırneno. Bênatayê ra yo wext viyereno, zimıstan yeno, hewa beno serd u Bektes Ağa soba fineno ta, zere beno zey hemum. Bektes Axa, heta hişa ey yena ca pereyi zereyê soba dı vêşeni beni wel. Bektes Ağa, merdımêko cihad o, xebıtiyeno pereyan rına keno zaf. Ina dor pereyan beno bınê yo telis(tore) dı temırneno. Ina dor merreyi yeni pereyan weni. Heta Bektes Ağa, şık fineno cı pereyi biyi werê merreyan. Bektes Ağa, rına xebıtiyeno u pereyan keno zaf. Ina dor pereyan beno qulıkê dêsi dı nımneno. Ina dor qılanciki yeni pereyanê ey beni xu ri halin vırazeni. Labelê ğemê Bektes Ağayı niya. Wı rına xebıtiyeno pereyi ey beni zaf. Ina dor pereyan dano xanıma xu. Xanıma ey zi pereyan bena cayêko mehkem dı nona ru. La ino dor cini çım akerdeyi kena u pereyan tay tay xerc kena, xu ri çi mi gena. Rocêk Ağa pereyan wazeno. A vana; ‘Perê qediyayi.’ Yo sandıq mocnena cı, zereyê a sandıq kinci minci dekerdeyi. Bektes Ağa, ino dor qerar dano, şıno çarşu dı xu ri yo keseya asinin erineno. Pereyi ey rına beni zêd. Pereyanê xu dekeno zereyê ina kese. Meftı erzeno cewê xu. Ağa, rocêk şıno hega, cit rameno. Miyanê araqi dı maneno u dest erzeno cewê xu destmal veceno pê araqê xu biestero. O wext

²⁹ Heywan, dıwar u pes

³⁰ E.n.v., r. 8

meftı cewê ey ra kuweno war u wı ferq nikeno. Bênete ra yo mudı viyerenno şino çarşu xu ri çi mi biyero; la çı bivino, meftı cewê ey dı niyo. Sekeno nikeno nieşkeno sandıq akero. Peyna peyin sandıq keno a la ina dor pereyi puyayi.³¹

2.3. MEMED SONO MEKTEB

Ina hikâye hetê şexısan ra hira ya. Hikâye dı ‘Eyiz Axa, Keke Selmonu, Nesemi Axa, Hesênê çê Ferati, Silemonê çê Ferati, Sadıqê Babai, Bıraê Baki, Hesên Usta, cinika Silemonê Anuxu, Memo, Muzır u Dadiyê Memi’ ca geni. Hikâye dı hedise zereyê şan u şew dı viyerenno. Seba inay hikaye dı zey ‘Verê bonê çê Yibrahimê Anuxu, verê bonê çê Eyiz Axa, u dewa Tekmecuge’ çend mekani ca geni.

Dewıcı her şew şiyên keyeyê Yibrahim Axa. Mergê Yibrahim Axayi ra dıma ina dor şini keyeyi Eyiz Axayi kunağ u diwan kenı. Wext dewıcı yeni tica dunya ra, heyatê xu ra, dew ra, heywanan ra u zobina meseleyan ser qısey kenı. A şew zi rına diwan nayo ru u vani: “*Ma şîme herb, şîme sefer, nêwes mendîmê, vêson mendîmê, bîme dirbetin, taê ma ginaî pîro merdî. Ma ‘çarix nêdîenê pira biguretenê, korek nêdî biwerdenê. Xortê ewru ‘tawai ra qaîl nêbenê. Vanê cebe ma peru ra pîrr bo, dîna se bena wa bibo.*” Ina dew dı Mem esto. Mem, serqehremanê hikâye yo u çarês serrê yo. Mem, şino mekteb. Ey qom eşta u biyo derg. Goreyê o wextan hem kar u gure kerdên, hem zi şiyên mekteb. Seba kar u gure Mem wendiş ra tepiya maneno u zaf erey kuweno wendiş. Mem ra perseni vani: “*Memo, mektebe tu key qedîno?*” Mem vano: “*Ma ez ‘çi zanon, maylim zaneno.*” Rocêk Mem ho honêko xori do. Dadiya ey şına vendena nivendena Mem’i Mem niwurzeno. Çend dor vendena, Mem vano: “*Meke daê, hewne mi wes yeno*” Dadi hini tera qalan vana. Mem zi vano: “*Oşyh, mi zaf wend, tene kî şîero Muzir hurînda mi de biwano.*” Dadi dona ra şına, Mem rına rakuweno, hon vineno. Tekmecuge de mekteb vıraziyeno. İta dı qıcı tena Tırki museni. Dadi babi qıcan qayili qıcı inan wa bıwani u heyati xu bixelesni. Gaya xu, hegayê xu, mali xu, rotenê qıcani xu şırawitên Enqara, Eistanbul semedê wendiş.³²

2.4. BONÊ MİRALİ

³¹ E.n.v., r. 13-17

³² E.n.v., r. 23-28

Ina hikâye zi hetê şexîs, wext u cayan hira ya. Hikâye dı ini şexîsi ca geni: Mirali, pi u maya Mirali, bira u waya Mirali, Apê Mirali, Wuşen Axa, Silemon, Muxtar Eyiz Axa, Gulezare, Zerwan, Hâkim, Memedê Çewayi, cendermeyi, piyê Kemal'i. Dew, Koe Munzuri, Derê Gelie, Doım(Dêsim), axur, oda Ap Pasai, kê Muxtari u suke hikâye dı cayi mehkemi.

Dewa ki hediseyi tede viyereni çar mehle ya. Wertê dew ra yo xet şına, dew kena dı lete. Hetê Koyê Munzuri ra vuni Doım. Serra 38 dı zaf merdımı ameyi kıştış. Ina mesela ser zaf insanan keyeyê xu bar kerdo u ameyi ina dew. Ê merdımın ra yo zi Mirali yo. Meseleyê Mirali zaf trajik a u wext wendekar ina mesele wuneno pê Mirali deceno. Pi u maya Miraliyi Çemê Munzuri dı xeneqiyeni u Mirali teyna maneno. Apê ey, ey ri vayirti keno. Mirali şewêk kiye ra veciyeno, teber dı kutik laweni. Piyê Kemal'i oniyeno teber, Mirali vineno, ey geno zere. Ey dı qalkeno, nan u wer dani Mirali, cıl mıl dani cı, her ehtiyaciya ey ani ca u axir ey xu ver dı vındarneni. Mirali her gure ra fam keno. Rocêk destanê piyê Kemalî dı vıring veciyeni. Piyê Kemal porê Mirali qesneno u Mirali sareyê xu şuweno. Dima şino verê Muxtar'i. Muxtar cı ra vano: *"Tu nîara têpîa îta vindena. Heto mino 'çep tuya. Qaitê dewe be. Ez ke dewe de nêbîo, rind muxaîtê dewe be. Şeke kam naxirê xu keno hegau, kam dar u birr birneno, mi rê vace."* Mirali zaf beno şa. Yo zemun hol hina viyarneno. Rocêk Mirali zerr kuweno yo keyna. Nameya ina keyna Gulezar a. Mirali şino yo ban u yo bexçe virazeno. Erdê xu keno hira. Wı u Gulezar zewıcyeni. İnan ri yo qic beno u nameyê ey Zerwan paneni. Wuşen Axa vineno ki Mirali ban vıraştı, cayê xu kerdo hira. Çuwa xu geno şino verê berê ey. Vano: *"Ju heşt wextê sima esto, wertê ju heşt de ke bar nêkenê nêsonê, veng a cendermu dan, bon sima sero riznon."* Mirali fikiriyeno, wexto verin bı dar u ber, kemer u kuçê koyan, veyşani u teyşani, dec u derd yeno verê çımanê ey. Axa ca dı şino vendeno cendermeyan u Mirali dano mehkema. İni wırdı şini mehkema. Axa derdê xu vano. Hâkim, Mirali ra perseno, Mirali cewab dano. Axa vano: *'Hakîm beg, pasa, nu nêzaneno, nî caê dewe de bon vıraştı, nu mekteb nêşîo, qe 'tawa nêzaneno. Bîlmez o, eke înam nêkena, reî ci ra pers ke, şikîno ke name asmu bimoro.'* Hâkim perseno, Mirali nameyi aşman leza lez humareno. Hâkim qerar dano u ê uca ra veciyeni. Axa şino hetê Mirali ra, ğar ano cı la Mirali goş panikuweno u keyfa xu nixeripneno. Dono ra şino nişeno qamyonetê xu u gıran gıran suk ra veciyeno şino.³³

2.5. HİKÂYEYİ BİNİ

Biyi ini çar hikayeyan kitab dı 25 hikâyeyi bini esti. Hikayeya *Mordemê Wextê Verenî* dı bı hewn u ğıyalanê Mahmud Dede'yi dı merdumanê verinan ra behs beno. Merdumi verini hol

³³ E.n.v., r. 29-40

u pit i. Karê xu dı zıxm u cihat i. Soz u qıseyê xu dı vındenı; la çı heyf ki hetê mal u mlk ra feqir i.³⁴ Hikayeya *Es'kîcî* dı Pirika Cewyir esta. Wext şına suk uca dı eskıcan u zobina çıyan ana. Eskıcan dona tutanê dewan.³⁵ Hikayeya *Kutene* dı meseleyi siyasi ca geni. Polosi, işkence u hepısxane qey yo wexto nızdı nişani. Qehremanê hikâye Kemal o, Kemal depışiyeno u kuweno zindan. Uca dı des dı mo nuşte nusiyayo: “İta dı Haq çino, pêxımbere şıyo izım” Polosi dani Kemali ri, awa serdın keni puri u ceryan nani bınê lınganê ey ra. Ey ra vani, ‘tı koministê, tı qarşiyê dewlet veciyeni.’³⁶ Hikayeya *Teyera* rına qehreman Kemal o. Kemal rocêk Almanya ra yeno Erzıngan u wext ageyreno teyare kuwena erey. Seba inay tıkê hediseyi yeni meydan. Ina hikâye dı zi zey niheqi, zur u ihmal çıyi veciyeni ver.³⁷ Hikayeya *Curonê u Pereî* dı ğurbet ra u heskerdışê pereyan ra behs beno. Serqehraman İsmail, şıno Almanya u yo mudı ra yeno dewa xu yo dıkan keno a; labelê dewıcı ey ra gazumi keni u ey ra hini çı mi niermeni. İsmail zi hela wı pereyan ra heskeno ya zi dewıcı heskeni inay tesel keno.³⁸ Hikayeya *Hesen Dede* dı meseleya Elewiti u Suniti ra behs beno. Suniyi u Elewiyi yobinan ra hes keni. Ino çarçewa dı Hesen Dede yo merdımı ‘Elewi yo u wayirê kerameti yo. Wı wazeno şıyero Hec; la merdumi Suniyi ey nigeni otobisa xu. Ino hal zaf zorê Hesen Dede’yi ra şıno wı kerameta xu ramoceno u cad şıno Mekke. İni heciyi Suniyi ey uca dı vineni şaşmaneni u Hesen Dede ra uzır wazeni u ey xu ri keni reber.³⁹ Hikayeya *Koo Sipî, Koo Şaa* dı temayê eşq u heskerdışı esto. Ina hikâye dı motifi urfiyi esti. Dı merdumi yo keyna ra heskeni; la wırdi zi eşqê xu ra fek veranidani. Pinikeni, koğe keni, kerrayan u qalan erzeni yobinan u mo hal heta extiyariya inan devam keno.⁴⁰ Hikayeya *Yaranê* dı nameya Celal Heyder u Kemal hiri embazi esti. İni piya şını veyve. Mırdê xu kay keni u piya ageyreni maseyan depışeni u yeni keyeyê Celali dı beni meyman. La Celal vercu nivano mo keyeyê mın o; o keye ri meyman nihevınayış ser hers beno u nengo çineno. Dıma fam bena ki o keye, keyeyê Celali yo u wı zi xu ri yâri keno u keno weş. Ina hikâye dı embazti, yâri u keyf u şayi sera yo mesaj esto.⁴¹ Hikayeya *Dewic u Sawcî* dı behsê eskeran u qıcanê dewıcan esto. Hedise dewa Mircan dı viyerenı. Eskeri biela bibela yo qıcı ra maseyanê ey geni u lapat dani ey ri. Ino qıcı zi no gerreyê eskeran babiyê xu ri keno. Babi, na sawci het; la sawci, eskeran nıdepişeno. Inay ser babiyê lacêki veciyeno teber u sawci ra qalanê gıranan vano.⁴² Hikayeya *Mesela Silê Qicî* dı yo merdumo lawıkdari ra behs esto. Ina hikâye dı

³⁴ E.n.v., r. 18-22

³⁵ E.n.v., r. 41-46

³⁶ E.n.v., r. 47-52

³⁷ E.n.v., r. 53-64

³⁸ E.n.v., r. 65-71

³⁹ E.n.v., r. 72-75

⁴⁰ E.n.v., r. 76-77

⁴¹ E.n.v., r. 78-85

⁴² E.n.v., r. 86-87

nuştoğ (Kemal) zi esto. Sîlê Qıcı, lacê xu Heyderi ser lawık vano. Lacê ey erdlerzê Pulumiri dı merdo. La esker yeno Sîlê Qıcı depışeno. Sewci ifadeye ey geno. Fam keno ki Sîlê Qıcı, merdumo siyasi niyo u lawıkan ideolojikan nivano, ey veradano. Ina hikâye dı nameya Molla Mustafa Barzani zi viyereneno.⁴³ Ina dunya dı tewır tewır insani esti. O ki usul ser şıno, o ki usul nizano u bîaqıl o, o ki gejo u o ki baqıl o. Hikayeya *Dewres Alîyê Manqilî* dı mo çarçewa dı yo merdumo dewreş ra behs beno u nameyê mo dewreşi Alî yo u Dersim dı herkes ey şınasneno. Ino Alî, wayirê kerameti yo, Heq ra nızdı yo, meleketan u Xızır dı qısey keno.⁴⁴ Hikayeya *Her Çî Ju Sate De Bî* nuştoğ (Kemal) hedise ri şahadi kerdo. Ina hikâye dı yo loqanta esto. Çend merdumi, bı yo laco feqır mexsari keni u reqi dani ey u ey keni serxoş. Dosti, meymani, yâri u koğe her çi zereyê ya seat dı beno u peyniya yâri bena tari. Peyni dı ini merdumi yobinan dır koğe keni.⁴⁵ Hikayeya *Xafî* dı Kal Hesên, wayirê kerameti yo u yo merdum zi yeno wazeno ey ra dursa kerameti biyero; la keramet bı musayiş nibeno. Kal Hesên mo merdum fetılreno.⁴⁶ Hikayeya *Je Sanike* dı mekân Diyarbekir o. İta dı yo waliyo zulımkar esto. Bı desta eskeran tewır tewır işkenceyan keno Kurmancan. Yo lacêk, semede heyfê babiyê xu inê waliyi kışeno. Hikâye dı, terzê vıstonikan dı yo vaciriyayış esto. Axir, mo lacêk tam hot waliyan kışeno u mıradê xu ano ca.⁴⁷ Hikayeya *Herre* dı, rına bı xu nuştoğ esto. Ina hikâye dı yo keyna esta, herr wena, pışkıl wena. Kemal zi inay ra eceb maneno u goya şıno inay dadiya xu ra vano. Dadiya ey wuyena; çunki Kemal zi qıctiya xu dı herr werdên.⁴⁸ Hikayeya *Sosine* dı serqehreman Sosine yo keynaya ‘ezab a. Dadiya ay wazena ay bırazayê xu dır bızewıcnı; la Sosine qebul nikena. A, yona lacêki ra heskena u wazena ey dır bızewıciyo. Sosine, nieşkena dadiya xu iqna bıkeru u şına xu alıqnena. Ina hikâye dı yo problemo cematki ri yo nişandayış esto. İni problemi miyanê şari dı esti u eğleb zey zewac tîkê probleman dı urf verê qeraranê insanan dı yo mani yo.⁴⁹ Hikayeya *Bî Ebe Xu Vece* dı mıntıqayê Mercane dı mezraya Gomike esta. Ina mezra dı teyna dı keyeyi esti. Yo keye dı Gozere u miyerdeya ay Wusif cuyeni. İni wırdi biyi extiyar. O keye bin dı Seyrane esta. Seyrane ciniya viya ya; la hema con a. İni wırdi keye gureyê xu piya keni, dest dani yobinan. Wusif, zaf wazeno yo qıcê inan bıbo. Homayi ri dua keni u Homa duayê inan qebul keno u pê a extiyariya inan, inan ri yo qıc beno. İni zaf beni şa u Homayi ri şıkır keni.⁵⁰ Hikayeya *Dermon* dı neweşiya Ciniya Wuşenê Selmonu Fadima ra behs esto. Çarçeweya ma neweşi dı baweriya şari ra, ziyaretan ra, dewreşan ra, doxtoran ra u kurme

⁴³ E.n.v., r. 88-93

⁴⁴ E.n.v., r. 94-98

⁴⁵ E.n.v., r. 99-102

⁴⁶ E.n.v., r. 103-104

⁴⁷ E.n.v., r. 105-107

⁴⁸ E.n.v., r. 108-110

⁴⁹ E.n.v., r. 111-113

⁵⁰ E.n.v., r. 114-116

insanan ra behs beno.⁵¹ Hikayeya *Kam Beno Muxtar dı* yo meseleya cematki ri çıla finiyena ta. Kıtab zi nameyê xu ina hikâye dı yo şiir ra geno. Dewan u mehleyanê Zazayan dı vicinayîşê muxtaran muhim o u zey vicinayîşê hukmati yo gureyêko pil viniyeno. Ina hikâye dı zi hına yo hedise yena verê çımanê wendekari. Hikâye dı hediseyi yo dew dı raviyereni. Dew dı 88 nıfus esto. Mınaqêşaya muxtari bêteyê Axa, şoneyê dıwari, malayê dew, maraba (xızımkar) u talebeyi dı bena. Ina mınaqêşa çarçeweya fetılınayîş, koğe, dua, laser u qırban sarebırnayîşî dı şına yena.⁵² Hikayeya *Mordem ke Nêzanit Nêzaneno* heywananê dewıcan ra behs beno. Dewan dı weyêkerdîşê heywanan muhim o; çunki dewıci ini heywanan ra barkerdîş dı, ramıtîşê hegayan dı, cıtkerdîş dı, doşenayîşê şıti dı u zobina gure u ehtiyacanê xu dı istifade keni. Ina hikâye dı zi dewa Cencıga u mezrayi ay mekani hikâye yi. Nuştoğ, hına hikâye bı fekê qehremani dano vatîş. Dew dı yo cayo sazın esto. Uca dı fetıl esta u rayır xırab a. Seba may, heywan u heri dew her tim uca dı zehmet vineni, lêr beni; la ço aqıl nikeno uca duzkeru, heta makineyi yeni keni duz.⁵³ Hikayeya *Wejîr Axa* dı serqehreman Wejîr Axa yo. Ino merdum wext 16 serri bı Oris erzeno dewa inan ser. Ino çarçewa dı qey wendekaran o wext ra u zulme Orisi ra yo pencıra bena a. Dewıci qırbeni, embazi Wejiri kışiyeni. Eskerê Orisi Wejir keno esir. Wejir, destê eskeri ra remeno, rına yeno depîştîş u dora dıyın zi remeno şıno yo gözer ser xu lımneno u hına xelisiyeno.⁵⁴ Hikayeya *Çermê Gaî* dı çımê qehremani ra yo meseleya dew ra behs esta. Şewêk dızd yeni, gayê piyê qehremane dızdneni. Piyê ey kuweno dızdan dıma, teqi reqî tıfıngan veciyena; la cı feydı dızdo ga sare bırnawa u werda. Teyna çermeyê gayi mendo. Dadiya ey bı nengan u zotan o çerme ana şuwena, sol kena u kena meşu u peyni dı ina qal ay fek ra veciyena: “*Ga merd, ‘çerme mend.*”⁵⁵ Hikayeya *Hemed Axa* dı, fekê qehremani ra hewayê virameyişî dı Hemed Axayi ra behs beno. Hemed Axa merdo. Wext wı heyat dı bı dewıcan ey ra vatên ‘Kolo’. Hemed Axa, extiyar o. Yo tuto qıç esto u nameye ey Ali Rıza yo u ino tuto nerehet bı loqmatikê ‘Ninga Şeytonî’ yeno şınsayîş. Ino tut, her tim pê Hemed Axayi mexsari keno. Hemed Axa, rocêk bı feko nerm vendeno ey u goşanê Ali Rızayi kaş keno. Yo qeri u bari kuwena no tuti ser.⁵⁶ Hikayeya *Saa ‘Kewîe, Saa Sure* dı Nameyê Suralî dı yo merdumi ra behs beno. Ino merdum, qeşmerti keno u serê layi dı pay dı vındeno, hereketan akrobatikan keno. Merdumi ey ri çapıkan kuweni. Dora verin yo merdum yo saya sur u dora dıyın yo cini ya saya kewı dona Surali. Ey ê sayi werdi. Bı keyf newe ra veciyeno la ser. Yo o

⁵¹ E.n.v., r. 120-125

⁵² E.n.v., r. 126-129

⁵³ E.n.v., r. 130-131

⁵⁴ E.n.v., r. 132-134

⁵⁵ E.n.v., r. 135-138

⁵⁶ E.n.v., r. 139-140

heta, yo ino heta rına hereketanê akrobatikan keno. Heto bin ra sayani suran, ino het ra sayani keweyan doni Surali'yi...⁵⁷

3. HİKAYEYAN DI CA (MEKÂN)

Hikayeyanê Cer Hard Cor Asmen dı ca (mekân) xu dano ver. Hikayeyan dı cayi, raştikin i u wendekar eşkeno ini cayan biyaro verê çımanê xu dı bıkerro candar. Çend hikayeyan dı Almanya, İstanbul u Diyarbekir zi beni mekân. Nuştoğ bı xu Erzingan ra yo u hikayeyanê xu dı bı taybet ca dano dewa xu. Ino sebab ra ino kitabê hikâye yo verin hikayeyanê dewan ra muniyayo. Hikayeyan dı zey *çolê Kərbela, suk, deşt u koyi* cayi hirayi; zey *bon, axur, merak, sere şemik u binê dare tuyer* cayi tengi; zey *rayır, meydanê teyare, hega u dereyan* cayi akerdeyi; zey *keye, qehwe, hepîsxane, baxçe, otobis u wode* cayi gureteyi u zey *Erzingan, Qelencuk, Pulur, Koyê Munzuri, Almanya, İstanbul u Diyarbekir* cayi taybeti ca geni:

“Dewa ma de çar melaî bî. Wertê dewe ra Raa Virardîe şîenê u dewe werte de kerdenê di lete. Rae ra cor Mela çe Asuru bîe u na mela de di u hîre çe kî yê Mîrcuku ra bî...”, “A roce suke ra ke ama, tey ju nonê suke, di kiloî kîrajî, ju xiyar, nê m kilo kî es'kiçî ardbî.”, “**Suka Erzingonî** amnon de vêsena pêsena.”⁵⁸

Hikayeyan dı ca (mekân) eğleb dormaleyê Erzingani yo. Ê cayi ki hikâye tede viyereña bêteyê e cayan u hediseya hikâye dı yo tekili xu ramocnena.

4. HİKAYEYAN DI WEXT

Ino kitab, terzê Maupassant dı ameyo nuştış. Kitab dı eğleb hikâyeyi kılmi ca geni u ini hikâyeyi yo wexto verin dı viyereni. Hediseyi, zereyê yo wexto kılm dı destpê keni u qediyeni. Ino sebab ra hikayeyanê kitabi dı wexti zey *rocun ra rocêk, ju roca omnon, zimiston, payiz, wesar, şund, letê şew, sodır sipê ra, wexto verin, honikê şond dı* formanê dema viyerte u bibelu dı viyereni:

“Hên bi, her çi ju sate de bi: dostine, helalie, pêrodais u qewxa. Xo ra hêni o. Xuya merdımunê suke xuya yê dewu nêcena...”, “Suka Erzingonî **amnon de** vêsena pêsena. Hande ke germ o, mordem germ ver hurînda xo de nêvindeno, germ ra helmê mordemî birîno./ Zimiston kî hande zarf serd o”, “Alîşanî tumê hegaî çînit, vasê xu kerd girze...”, “...lete sewe ra hata sodır têe wende, hata ke fejrî eş. Lêle ra pêro pîa wuştî ra.”, “Teber sipî kerdenê. Pencereî cemedin bî. Zerre çêi handeke serd bî, helmê mordemî fekê mordem de bux dene.”, “Roce domonunê dewe vorekî guret bierdî ‘çiraînaene. Dormê ‘çemê gulu u ‘çicegu ra xemelîayî bî.”, “Dewa ma de wusar bî. Dormê dewe ‘çair u ‘çimen ra, gul u

⁵⁷ E.n.v., r. 141-143

⁵⁸ E.n.v., r. 29, 41 u 53

‘çi’çegu ra bereqîenê. Vialî, qewaxî, darê sae, yê murîe u hêrugu jîl dênê u vore ra sîpi çi’çegê xu bî.’, “Ju roca paiz bîe.”⁵⁹

Ca ca zi zey *wextê Derebegliu, des ser dîma, roca Çarşeme, pêroc ra tepya, sa’et hire, sa’etê nizdiyê new, nim serr, rocê Îmamu* wexti formêko belu dî veciyeni verê wendekaran.

5. HİKAYEYAN DI ZIWAN, USLUB U HOKÊ ONAYİŞİ

Nuştoğ Astore, kitabê xu bî alfabeya Latinki nuşto. Kitab, sarê ra heta peyni Zazaki nusiyayo. Kitab dî diyalektê mıntıqayê Dêrsim u Erzingani xu ramocneno. Ma vac, nuştoği bêteyê dî herfanê vengınan dî herfî gıredayi nişixulnayı: “çel, Kemera Sipîe u wairê restorantî”⁶⁰

Hikâyeyi bî yo Zazakiya akerde, zelal u herikiyaye nusiyayi. Merdumo ki Zazaki zano, eşkeno hikayeyanê ey bîwano u fam bîkero. Cumleyi kılm i u tede zaf gıreyi çini. Ino kitab çendêk, kitabo verin ê hikayeyanê Zazaki bo hetê zıwan u uslub ra qasê xu xurt u zıxm o. Kitab dî ca ca zey ‘sere her, lacê kelpê kutikî, lacê kutikî u ha çüa mi, ha k... mi’ kelimeyi nengi u argoyi esti.⁶¹ Rına hikayeyan dî idyomi, vateyê verinan u duayi viyereni.

Çend hikayeyan dî yo-dî cayan dî cumleyi Tırki ameyi şıxulnayış. İni cumleyi goreyê şiyayışê hediseyanê hikayeyan yo kêmi niyi. Tıkê hikayeyan dî zey wali, hakım, esker u memur merdumi Tırki esti ya zi dewıcan barkerdo şiyi suk u sukan dî eğleb Tırki yena qalkerdiş. Ino semed ra nuştoği çend cumleyi Tırki şıxulnayı. Ino form ra yeno famkerdiş wextê qewımiyayışê hediseyan dî Zazayi xu miyan dî Zazaki qal keni, bêteyê memuranê hukmat u şari dî Tırki qalkeni:

(Merdımo Tırk vano) “He gardaş, bana zarari yoxtur, gelsin burdan gitsin.”⁶², “Ben bilmez hakım beg.”⁶³, (Hâkim vat) “Ama sen hep dertli şarki söylersin ve halkı duygulandırırın!... Böyle şarkıları söyleyenin suçu çok büyüktür, sen bölücülük yapıyorsun.”⁶⁴, “Marş, marş, ileri marş. / He yaşa, yaşa bizim paşa...”⁶⁵

Hikâyeyanê kitabi dî hetê hokê onayışan ra hiri hokê onayışi zi şıxuliyayi. Nuştoğ, zey *Mordemî Wextê Kanî* u *Bonê Miralî* tıkê hikâyeyan dî hokê onayışê temaşakeri, zey hikayeya *Her Çî Ju Sate De Bî* tıkê hikayeyan dî hokê onayışê qehremani, zey hikayeya *Wejir Axa* tıkê hikayeyan dî hokê onayışê İlahiyi şıxulnayo:

⁵⁹ E.n.v., r. 53, 7, 26, 47, 86, 108 u 135

⁶⁰ E.n.v., r. 13, 72 u 99

⁶¹ E.n.v. r. 28, 36, 101 u 119.

⁶² Astore, e.n.v. r. 11

⁶³ E.n.v., r. 38

⁶⁴ E.n.v. r. 92.

⁶⁵ E.n.v. r. 123 u 124.

“... Namê xu Memed Dede bî. Lesê ra zaf derg bi, ‘çimê xu u burîê xu girs u şa bî. Rîê xu endî qermeçâyî bî, rî rê’çu ra pîrr bî. Bejnê de zimelê xu yê qolindî jê porrê xu endî bibî sipî...”⁶⁶, “Mîralî ra veng nêvecîa, zaf nê’çar bî, bêkes bî, serm kerdenê.”, “Dorme, dugel, ca u meydonî pêro bine germe ticî de mend bî. Tic cor bereqienê u çeçer bîe ...”, “Alîê Manqîlî ke ‘tawa nêvat, ju polis şeweşîa ra, jukeke na dê pîro, pîrnika Alîê Manqîlî ra gon eşte.”⁶⁷

“Ez u misaîbê mi şîmê ke xo rê restoran de non biwermê. Seke çeber de kotîme zerre, garson ama, ma guret bîerd bostonê restorantî...”⁶⁸, “Mi namroce gurete, tey qait kerd.”, “Ma pêro sukît mendîme, veng nêkerd.”, “Di asmî îzina mi bîe. Ez şîo welat.”, “Roca ‘çarsemê mi bawula u çîê xu kerd hazir, pêroc ra têtîa sahate hîre de çe ma pêro pîa çe ra vecâyîmê teber.”⁶⁹

“Wejîr Axa xu ver qal keno, pîlanê viraceno, vano ez se bikerî ke, destê nî zalimu ra bixeleşî, nî mi benê ‘çale de qerqesune nane ra mi, mi kîsene, ya kî bene meydane suke de darde kene...”⁷⁰, “Îsmâîl nu qese guret zerrê xu, xora pers kerd vat: ‘Ez ‘ça mordemune xirabinê nîanenu ra rindîe bikerî ke, nî kî mi rê qesune gironu vacê.”, “Îsmâîl xo zerre de vatenê: Pîrnika xu berz a, berz a, berz a.”⁷¹

NETİCE

Wareyê edebiyatê modernî dî her mîlet ri yo proses esto. İni prosesi eğleb yobinan ra nızd yo xet dî eraver şîni. Edebiyatî modernî dî eseri verini zafyêr bêteyê klasik u modernî yo terz dî yenî nuştîş. İno sebeb ra nîmuneyanê verinan dî hetê terzê modernî ra yo sıstî u kemi esta. İno hal, edebiyatê Fransızan, Tırkan u Kurdan dî hîna bî, ê Zazayan dî zi hîna yo. Edebiyatî modernî ê Zazakî dî tewîranê şîir, hikâye u roman dî nîmuneyanê verinan dî ini kemi xu weşîa weşî ramocnenî; çunki edebiyatê Zazakî ri hîna yo tengî u zori estbî. Zazakî, yo wexto erey dî edebiyatî nuşteki dî eseranê xu verinan dona. Seba inay eseranê verinan ê modernan dî hetê tewîr, mewzu, teknik u tercihe alfabe eseri zaf zıxm niyî; labelê goreyê xu ini eseri hetê nîmuneyanê verinan u yo edebiyatî erêkote zıxm î. İna xebat dî eseranê Zazakî ê verinan ra kıtabo verin ê hikâye Cer Hard Cor Asmen metodê etudkerdîş ser ameyo daşinasnayîş. Kıtab dî verin dî 29 hikâyeyî esti. İni hikâyeyî heyato raştîkin ra bî yo çimo realist ameyî nuştîş. Kıtab, çendêk edebiyatî modernî ê Zazakî dî kıtabo verin ê hikâye bo rîna zi kıtab dî hewayê edebiyatê şari u materyalê edebiyatê şari xu ramocnenî.

ÇİMEYİ

Akman, İlyas, *Modern Zaza Hikâyeciliği 1*, Gece Kitaplığı, İstanbul 2018.

⁶⁶ E.n.v. r. 18

⁶⁷ E.n.v., 32, 73 u 96

⁶⁸ E.n.v., r. 99-102

⁶⁹ E.n.v., r. 49, 50, 53 u 56

⁷⁰ E.n.v., r. 133

⁷¹ E.n.v., r. 69, 70

Aldatmaz, Nadire Güntaş, “Kırmanccada (Zazacada) Modern Öykü”, *The Journal of Mesopotamian Studies, Special Issue on Zazakî and Zazas*, cilt: 5, Serr: 2020, r. 136-153.

Alver, Köksal, “Edebiyat, Sanat ve Toplum”, *İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi*, İstanbul 2016.

Astare, Kemal, *Cer Hard Cor Asmên*, Weşanxaneyê Doz, İstanbul 1994.

Barthes, Roland, *Anlatuların Yapısal Çözümlemesine Giriş*, Gerçek Yayınları, İstanbul 1988.

Çetkin Muhammed & Dağılma İbrahim, “MODERN ZAZA EDEBİYATINDA ŞİİR, HİKÂYE VE ROMAN TÜRLERİNE DAİR TESPİT VE TAHLİLLER”, *Bingöl Araştırmalar Dergisi*, cilt: 6, humar; 2, serr: 2020, r. 7-41

Tikmi Piruşênê, “Dilimiz Kırmançiki Nasıl Yazılır. Kırmançikinın Alfabetesi” (Dersim Zazacası), *Desmala Sure*, humar: 11/1 Mart 94 u humar: 12/2 Haziran 94.

Salihpaşaoğlu, Yaşar, “TÜRKİYE’NİN DİL POLİTİKALARI ve TRT 6”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Serr: 2007, cilt: 11/1, r. 1033-1048